

28

T egressus inde, abiit in patriam suam, & sequebatur eum
 discipuli sui. Et facta sabbato, cepit in synagoga docere: &
 multi audientes, admirabantur in doctrina eius, dicentes:
 Vnde huic hæc omnia? Et quæ est sapientia, quæ data est il-
 li: & uirtutes tales, quæ per manus eius efficiuntur? Nonne
 hic est faber filius **MARIAE**, frater **Iacobi**, & **Ioseph**, & **Iudæ**, & **Simonis**?
 Nonne & sorores eius hic nobiscum sunt? Et scâdalizabatur in illo. Et dice-
 bat illis **IESVS**: quia nõ est propheta sine honore, nisi in patria sua, & in do-
 mo sua, & in cognatiõne sua. Et nõ poterat ibi uirtutẽ ullam facere, nisi pau-
 cos infirmos impositis manibus curauit: & mirabatur propter incredulitatẽ
 10 eorũ, & circũibat castella in circuitu docens. ¶ Et uocauit duodecim, & cœ-
 pit eos mittere binos, & dabat illis potestatem spirituum immundorum.
 Et præcepit eis ne quid tollerent in uia, nisi uirgam tantum: non peram, nõ
 panem, neq; in zona æs, sed calceatos sandaliis: & ne induerentur duabus tu-
 nicis. Et dicebat eis: Quocũq; introieritis in domũ, illic manete donec ex-
 15 eatis inde: & quicunq; nõ receperint uos, nec audierint, exeuntes inde, excu-
 tite puluerem de pedibus uestris in testimonium illis. Et exeuntes, prædica-
 bant ut pœnitentiam agerent: & dæmonia multa eiiciebant, & ungebat oleo
 30 multos ægros, & sanabantur. ¶ Et audiuit rex **Herodes** (manifestum enim
 factũ est nomẽ eius) & dicebat, quia **Ioannes Baptista** resurrexit à mortuis: 20
 & propterea uirtutes operatur in illo. Alii autẽ dicebat, quia **Helias** est. Alii
 uero dicebat, quia propheta est, quasi unus ex prophetis. Quo audito, **He-**
 31 **rodes** ait: Quẽ ego decollauit **Ioannẽ**, hic à mortuis resurrexit. ¶ Ipse enim
Herodes misit ac tenuit **Ioannem**, & uinxit eum in carcerem propter **Hero-**
diadem uxorem **Philippi** fratris sui, quia duxerat eam. Dicebat enim **Ioan-**
 25 **nes Herodi**: Non licet tibi habere uxorem fratris tui. **Herodias** autem infi-
 diabatur illi, & uolebat occidere eum, nec poterat. **Herodes** autẽ metuebat
Ioannẽ, sciens eum uirum iustum & sanctum, & custodiebat eum: & audito
 eo, multa faciebat, & libeter eũ audiebat. Et cũ dies opportunus accidisset,
Herodes natalis sui cœnam fecit principibus, & tribunis, & primis **Galilææ**. 30
 Cumq; introisset filia ipsius **Herodiadis**, & saltasset, & placuisset **Herodi**, si-
 mulq; recumbentibus, rex ait puellæ: Pete à me quod uis, & dabo tibi: & iu-
 rauerat illi, quia quicquid petieris, dabo tibi, licet dimidium regni mei. Quæ
 cum exisset, dixit matri suæ: Quid petam? At illa dixit: Caput **Ioannis Ba-**
ptistæ. Cumq; introisset statim cum festinatione ad regẽ, petiuit, dicẽs: Vo- 35
 lo, ut protinus des mihi in disco caput **Ioannis Baptistæ**. Et contristatus est
 rex. Propter iusiurandum, & propter simul discumbetes noluit eam contri-
 stare: sed misso spiculatore, præcepit afferri caput eius in disco, & decollauit
 eum in carcere. Et attulit caput eius in disco, & dedit illud puellæ, & puella
 dedit matri suæ. Quo audito, discipuli eius uenerunt, & tulerunt corpus eius, 40
 & posuerunt

& posuerunt illud in monumento. ¶ Et conuenientes apostoli ad IESVM, re- 32
 nunciauerunt ei omnia quæ egerant & docuerunt. Et ait illis: Venite seorsum
 in desertum locum, & requiescite pusillum. Erant enim qui ueniebant & redi-
 bant multi: & nec spacium manducandi habebant. Et ascendentes in nauim, abi-
 45 runt in desertum locum seorsum. Et uiderunt eos abeuntes, & cognouerunt
 multi, & pedestres de omnibus ciuitatibus cucurrerunt illuc, & prauenerunt
 eos. Et exiens, uidit turbam multam IESVS, & misertus est super eos, quia erant
 sicut oues non habentes pastorem, & cepit illos docere multa. Et cum iam
 hora multa fieret, accesserunt discipuli eius, dicentes: Desertus est locus hic,
 50 & iam hora præterit: Dimitte illos, ut euntes in proximas uillas & uicos,
 emant sibi cibos quos manducet. Et respondens, ait illis: Date illis manducare.
 Et dixerunt ei: Eunt emamus ducetis denariis panes, & dabimus illis man-
 ducare. Et dicit eis: Quot panes habetis? Ite & uidete. Et cum cognouissent,
 dicunt: Quinq; & duos pisces. Et præcepit illis, ut accumbere facerent oes
 55 secundum contubernia super uiride fœnum. Et discubuerunt in partes, per cen-
 tenos & quinquagenos. Et acceptis quinque panibus, & duobus piscibus, in-
 tuens in cœlum, benedixit, & fregit panes, & dedit discipulis suis, ut poneret
 ante eos: & duos pisces diuisit omnibus. Et manducauerunt omnes, & satu-
 rati sunt. Et sustulerunt reliquias fragmentorum duodecim cophinos plenos,
 60 & de piscibus. Erant autem qui manducauerunt quinque milia uirorum. Et
 statim coegit discipulos suos ascendere nauim, ut præcederet eum trans fre-
 tum ad Bethsaidam, dum ipse dimitteret populam. ¶ Et cum dimisisset eos, 33
 abiit in montem orare. Et cum sero esset, erat nauis in medio mari, & ipse so-
 lus in terra. Et uidens eos laborantes in remigando (erat enim uentus con-
 trarius eis) & circa quartam uigiliam noctis uenit ad eos ambulans supra ma-
 65 re, & uolebat præterire eos. At illi ut uiderunt eum ambulans supra ma-
 re, putauerunt phantasma esse, & exclamauerunt. Omnes enim uiderunt eum,
 & conturbati sunt. Et statim locutus est cum eis, & dicit eis: Confidite, Ego
 sum, nolite timere. Et ascendit ad illos in nauim, & cessauit uentus. Et plus
 70 magis intra se stupebant. Non enim intellexerunt de panibus: erat enim cor-
 eorum obsecatum. ¶ Et cum transfretassent, uenerunt in terram Genesa- 34
 reth, & applicuerunt. Cumque egressi essent de nauim, continuo cognouerunt
 eum: & percurrentes uniuersam regionem illam, ceperunt in grabatis eos
 qui se male habebant circumferre, ubi audiebant eum esse. Et quocumque in-
 75 troibat in uicos, uel in uillas aut ciuitates, in plateis ponebant ifirmos, & de-
 precabantur eum, ut uel fimbriam uestimenti eius tangerent: & quotquot
 tangebant eum, salui fiebant.

ANNOTATIONES BREUES LXXXVIII. CIRCA LITERAM CA. VI.

1 sequebantur
 ἀκολουθοῦσι
 presens.

3 admirabantur — in do
 ctrina eius
 ἐξεπλήσοντο

4 obstupescabant
 hæc — omnia
 5 illi: * ὅτι quod

B 4

5	tales – quæ		* ἐσιρ, αὐτὸς ἐστὶν ἑαυτοῦ.		ille autem abiit
6	faber	24	ἐν φυλάκει	39	& puella dedit
6	frater * δὲ autem		ablatiuus.	40	* αὐτὴν illud
6	Ioseph	25	ἐγάμησεν		corpus
7	nobiscum		duxerat uxorem	41	τὸ πῶμα
	πρὸς ἡμᾶς	27	duxerat uxorem		cadauer
	apud nos		Herodes autem		Et conuenientes
8	sine honore,		ὁ γὰρ Ἡρώδης		καὶ συνάγονται
	ἀτιμος	28	Herodes enim	42	& congregati
	inhonoratus,		custodiebat	42	omnia * καὶ &
	in nullo precio habit⁹		συνετήρει	42	egerant & * ὅσα quæ
9	in cognatione – sua.	29	observabat		Venite
	ἐν τοῖς συγγενέσι	30	accidisset: * ὅτε quādo	43	* ἡμεῖς αὐτοὶ uos ipsi
	inter cognatos		natalis sui		redibant
9	nisi		τοῖς γενεσίοις αὐτῶ		ὑπάγοντες
	nisi quod	30	ἐν natalitijs suis	44	abibant
10	incredulitatem		fecit		& nec spacium man
	τῆν ἀπισίαν	30	ἐποίησεν		ducandi habebant.
	infidelitatem	30	imperfectum.		Ὁ δὲ φαγεῖν εὐκαίερον
11	castella		principibus	44	ac ne māducadi quidē
	τὰς κώμας		τοῖς μεγιστάσι	44	opportunitatē habebāt
11	uocauit	30	magnatibus	44	Et – ascēdētes i nauim
	προσκαλεῖται		tribunis	44	abierūt ἀπὸ τῶν ἀλλήλων
	aduocat	30	τοῖς χιλιάρχοις	45	singul.
15	Quocunque	32	simulq; recubētibus:	45	locū * τῷ πλοίῳ nauim
	ὅπου ἔαρ		καὶ τοῖς συνακακούμενοις	45	cognouerūt * αὐτὸν εὖ
	Ubicunque	32	& simul accubētibus	46	pedestres
16	audierint * ἡμῶν uos:		quod uis:	46	πεζῆ
16	exeuntes		ὃ ἔαρ θέλησεν		itinere pedestri
	ἐκπορευόμενοι.	33	quicquid uelis	46	cucurrerunt
17	de pedibus	33	quicquid * με ἀμε	46	concurrerunt
	τὸν ὑποκάτω τῶν ποδῶν		licet dimidium	46	præuenerunt eos,
	qui est sub pedibus		ἕως ἡμισυς		* Ὁ συνήλορον πρὸς αὐτὸν
17	illis.	35	usque ad dimidium	47	& cōuenerunt ad illū
	* ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀνεκί	37	Volo ut – protinus		super eos
	τότερον ἔσαι σοδομοῖς ἢ		iurandum	49	ἐπ’ αὐτοῖς
	γαμορροῖς ἐν ἡμέρα κρί		τοὺς ὄρκους	49	fieri:
	σεως, ἢ τῆ πόλει ἐκείνῃ		iuramenta		γενομένης
	Amē dico uobis, tole	38	plurale.	49	facta esset
	rabilius erit Sodomis		contristare:	49	accefferunt * αὐτῶ ad
	aut Gomorrhis in die		ἀθεπίσαι	49	locus – hic: (cum
	iudicij, q̄ ciuitati illi.	38	reijcere	50	præterijt.
19	sanabantur		sed		πολλή
	ἑθεράπευον		καὶ εὐθέως	50	multa
	actiuum singulare.	38	& protinus	50	cuntes
21	Alij – autem	38	miss⁹ * ὁ βασιλεύς rex		ἀπελθόντες
23	hic	38	eius – in disco	50	abeuntes
			* ὁ δὲ ἀπελθὼν		in proximas uillas
					εἰς τοὺς κύκλω ἀγροῦς
					in circuniacentes

51	in circumiacentes uil sibi cibos (las 56	per areolas, areolatim intuens	70	λίαν ην ηθυσθη ualde ex abundantis, ualde supramodum stupebant
51	cibos — q̄s māducēt, * τῆ φάγωσιμ οὐκ ἔχουσι	56 ἀναβλέψας suspiciens, sublati oculis.	70	* ἐθαύμαζον & admirabantur.
51	quid em̄ māducēt (σιμ non habent,	57 ἵνα ἡθώσιμ αὐτοῖς ut ponerent ante eos,	70	de panibus, ἐπὶ τοῖς ἄρτοις
52	illis * ἕμεῖς uos dabimus	59 260 μωμ ut apponerent eis	72	applicuerunt. ἡχοσωρμίδησασμ applicuerunt in portū
52	demus	60 * τοῦς ἄρτους ὡσει	72	cognouerunt ἐπιγινόντες
53	Ite ἕπάγετε	62 62 populum.	72	agnouerunt regionem
53	Abite ἄμ ὄχλον	62 63 turbam	73	τῆμ ἡξίχωσασμ circūiacentē regionē
53	secundū contubernia, συμπόσια συμπόσια	63 63 orare.	75	in plateis ἐμ ταῖς ἀγοραῖς
53	conuiuia conuiuia per conuiuia, conuiuiatim	63 63 ad orandum esset:	75	in foris
53	uiride foenum, τῶ χλωρῶ χορτῶ	63 63 factum esset	76	eum αὐτῶ
53	uiridem herbam	64 64 laborātes in remigādo		ipsum ut subaudiās CHRIS
53	in partes; ἡσασαι ἡσασαι	64 64 ἐλαύνειμ		S T V M aut uesti-
53	areolæ areolæ,	69 69 plus magis		mentum

COMMENTARIVS IN CAPVT SEXTVM.

Post hæc Marcus de profectiōe domini in patriam suam, quæ est Nazaraeorum, ubi in Nazareth è spiritu sancto in uirgine, cui similis nunquã uilla fuit, neque futura est, conceptus est, & post reductionem ex Aegypto educatus, subdit hoc modo. ¶ Et egressus inde, abiit in patriam suam, & sequebantur eum discipuli sui. Et facta sabbato, cœpit in synagoga docere, & multi audientes admirabantur in doctrina eius, dicentes: Unde huic hæc omnia? Et quæ est sapientia, quæ data est illi: & uirtutes tales, quæ per manus eius efficiuntur? Nõne hic est faber filius MARIAE, frater Iacobi, & Ioseph, & Iudæ, & Simonis? Nõne & sorores eius hic nobiscum sunt: Et scandalizabantur in illo. Et dicebat illis IESVS: quia nõ est propheta sine honore, nisi in patria sua, & in domo sua, & in cognatione sua. Et nõ poterat ibi uirtutem ullam facere, nisi paucos infirmos impositis manibus curauit: & mirabatur propter incredulitatem eorum, & circumibat castella in circuitu docens. ¶ Egressus (inquit) inde, id est, à regione maritima, ubi filiam archisynagogi suscitauerat: uenit in patriam suam, deflectendo scilicet ad aquilonem. Et eadẽ hic fermè habet, quæ Matthæus capite decimotertio, numero 140. præterquam quod ibi Matthæus dicit eos, qui in synagoga Nazaraeorum erāt, dixisse dominum filium τῶ τέκτονος, id est, fabri, lignarij scilicet: quia filium Ioseph putarent, quem hic Marcus dicit eos dixisse fabrum. Per fabrum autem intelligebant, aut fabri filium, aut arte fabrū. Nam & si ad hoc nõ uenerit, ut opificio aliquo uteretur: sed ut saluaret populum suum, illuminādo & docēdo, & mandata patris perferēdo: nõ tamen magnopere inficias ierim, eũ arte illa usum, quæ est imitatrix architectonica mudi, cuius

ipse erat demiurgus, & architecton. Caterū cum addit Marcus, Et nō poterat sibi uirtutem ullam facere: hęc impotentia non erat ipsius saluatoris, sed indispositio eorum, qui diuinā uirtutem essent suscepturi. Nam quotquot dispositos inuenit, sancta imposita manu, beneficium diuinitatis ipsius sensere: at paucos inuenit, ideo paucis imposuit manus, etsi multi ibi essent infirmi. Infidelitas enim, cui ex temerario & secundum carnem iudicio adiungitur contemptus, omnem excludit aut certē maxima ex parte dei beneficentiam ac benedictionem, quod illis inter quos educatus fuerat, obuenerat. Illi enim arbitrabantur, neque diuinitatem ullam, neque uirtutem, neque doctrinam quæ ullius momenti esset, ei adesse posse, temeritate sua dei sapientiam iudicantes, ac planē contemnentes, si non etiam blasphemantes. Et quomodo talibus diuinæ infunderentur uirtutes? Attamen non desisteat benefacere, & circūire castella, id est uillas, uicos, & pagos, docendo & illuminando quoscumque poterat: poterat autem omnes, qui se ultrō nō auertebant, infidelitate, inuidia & odio laborātes: super quos sic etiam lux diuina illucebat, siue uerbum esset, siue admirandum opus, ut lux solis super oculos ægros, qui inde deterius ægrotant: tamen si lux illa sua pte natura non sit nisi benefica, & omnibus oculis amica. Non ingerit ergo lux odiū suū in oculū, sed illud oculus ex se aut ex ægritudine aliqua concipit: nō enim oculus ut oculus odit lucē, sed oculus auersus atque æger. Sic est de omni mēte ad lucem diuinam. Confer quæ dicta sunt à Matthæo, & quæ circa Matthæum diximus, numero 140. cū hac Marci litera. Mox subdit Marcus, quo pacto miserit dominus duodecim apostolos ad prædicandum, & diuinās uirtutes operandū, dicens. **¶** Et uocauit duodecim, & cœpit eos mittere binos, et dabat illis potestatem spirituum immundorū. Et præcepit eis, ne quid tollerent in uia nisi uirgam tantū, non peram, nō panem, neque in zona æs: sed calceatos sandalijs, & ne induerentur duabus tunicis. Et dicebat eis: Quocūque introieritis in domū, illic manete donec exeatis inde. Et quicūque nō receperint uos, neque audierint: exeūtes inde, excutite puluerem de pedibus uestris in testimonium illis, Et exeūtes, prædicabāt ut pœnitentiā agerent, Et dæmonia multa eijciebant, & ungebant oleo multos ægros, & sanabantur. **¶** Hinc indiderat illis nomen apostolis, quod missorum munere fungerētur. Et magnum quidē erat mitti à domino: quia qui mittitur, dona & potestatem à mittente accipit. Et docet non sua, sed mittentis. Et operatur uirtutes non suas, sed mittentis. Et prouidentia uiuit, non sua, sed mittentis. Et protegitur, non fortitudine sua, sed mittentis. Et regitur, non sapientia sua, sed mittentis. Et pendet non ex se, sed prorsus ex mittente. adeo ut qui non sunt tales, apti non sunt ut mittantur: sed si se ingerant, sunt pseudoapostoli. Atque utinā nulli unquam fuissent aut essent tales: sed ij solum, qui si offenduntur, nō offenduntur, sed is qui eos misit, quorum & erit seuerissimus uindex. Hanc autem diuinæ apostolicæq; legatiōis materiam, profecutus est Matthæus capite decimo, numero 89. & aliquot sequentibus. Addit tamen hic Marcus dominum misisse discipulos suos binos: quod designabat societatis, dilectionisq; uinculum, quo alligatos esse oportet omnes seruos dei, quæ etiā numerū seruat binariū, ad deum scilicet & proximum. Quanquā binarios illos (quo modo mittebantur) Matthæum tetigisse & ordinasse arbitror, ut ex descriptione, numero 17. huius adiecta, cognosci potest. Et quod dixit, Dabat eis potestatem immundorū spirituum, sic intellige: Dabat eis autoritatem potestatiq; aduersus immūdos spiritus, ut illos cogerent & expellerent è corporibus: quam nemo habet, nisi sit illi diuinitus indulta. Porro cum subdit: Et præcepit eis, ne quid tollerent in uia nisi uirgam tantum, non peram, non panem, neque in zona æs, sed calceatos sandalijs: sunt qui putant id, nisi uirgam tantum, & id, sed calceatos sandalijs, uitio librariorum, aut temporis iniuria fuisse immutata: cum sic non facile Euangelistarum concordia appareat. Sunt contra qui minime: sed hic per uirgam

per uirgam, correptionem & acceptam à CHRISTO potestatem intelligunt: & per pedes calceatos sandalijs, præparationem promptitudinemq; ad annunciandū euangeliū pacis. Addit insuper quid summam prædicarent, quodq; ungerent oleo infirmos: quod figurabat illos esse missos & legatos Mesia: qui Græce CHRISTVS interpretatur, & Latine unctus. Et uncti, sanitatē percipiebant. Nā CHRISTVS est, qui infirmitates nostras sanat. Cætera enarrata sunt Matthæi cap. decimo. Subdit Marcus quæ opiniones haberentur de domino quisnā esset, qui se manifestauit Ioanne incarcerato: & maxime post mortem Ioannis: sicuti Ioannes dixerat eum post se, id est post exactum prædicationis suæ officium, uenturū: dicens. ¶ Et audiuit rex Herodes (manifestum enim factum est nomen eius) & dicebat, quia Ioannes Baptista resurrexit à mortuis, & propterea uirtutes operantur in illo. Alij autē dicebant, quia Elias est. Alij uero dicebant, quia propheta est, quasi unus ex prophetis. Quo audito, Herodes ait: Quē ego decollauit Ioannem, hic à mortuis resurrexit. ¶ Quæ hic dicit de his opinionibus, quarū nulla uera erat: ea tetigit Matthæus, partim cap. decimoquarto, partim cap. decimosexto, numeris 141. 157. Quare non est hic diutius insistendum. Subinde uero quia hic Herodis meminit, crudele illud facinus ipsius, quod interficiendo Ioannem admisit, narrat Marcus, dicens. ¶ Ipse enim Herodes, misit ac tenuit Ioannē: & uinxit eum in carcere propter Herodiadē uxorē Philippi fratris sui, quia duxerat eam. Dicebat enim Ioannes Herodi: Non licet tibi habere uxorem fratris tui. Herodias autem insidiabatur illi, & uolebat occidere eum, nec poterat. Herodes enim metuebat Ioannem, sciens eum uirum iustum & sanctum, & custodiebat eum: & audito eo, multa faciebat: & libenter eum audiebat. Et cum dies opportunus accidisset: Herodes natalis sui cœnā fecit principibus & tribunis & primis Galileæ. Cumq; introisset filia ipsius Herodiadis, & saltasset, & placuisset Herodi, simulq; recubentibus, rex ait puellæ: Pete à me quod uis, & dabo tibi. Et iurauit illi, quia quicquid petieris dabo tibi, licet dimidiū regni mei. Quæ cum exisset, dixit matri suæ: Quid petam? At illa dixit: Caput Ioānis Baptistæ. Cumq; introisset statim cum festinatione ad regem, petiuit dicens: Volo ut protinus des mihi in disco caput Ioannis Baptistæ. Et contristatus est rex. Propter iusiurandum, & propter simul discumbentes noluit eam contristare, sed misso spiculatore præcepit afferri caput eius in disco, & decollauit eum in carcere. Et attulit caput eius in disco, & dedit illud puellæ, & puella dedit matri suæ. Quo audito, discipuli eius uenerunt, & tulerunt corpus eius, & posuerunt illud in monumento. ¶ Hæc historia de Ioanne, posita est à Matthæo cap. decimoquarto, numeris 142. & 143. Sed addit hic Marcus, quod Herodias insidiabatur illi, & uolebat occidere eum, nec poterat. Idē quotq; ex Matthæo uolebat Herodes, sed metuebat populum. Ergo quod metuebat eū, quod custodiebat eū, quod eo audito multa faciebat, quod libenter eū audiebat, personā gerebat simulatoris: sed cum ānuī petitioni saltatricula, quæ nunc inter tartarcos ignes crepitat, saltitatq; gessit sacrilegi, sed simulatitamen, tyranni. Simulauit tunc se contristari, sed nunc illi eidem cū saltatricula & matre adultera, ad ueram & ineluctabilem tristitiam uera non denegantur tormenta. Et hic obiter aduertendū, interpretē nō fortē male uertisse id, ἐρωτακί, in disco: quanq; alij uertunt, in tabula, in quadra, in lance. Nam apud Lucam cap. undecimo, cum dicitur: Quod de foris est calicis & catini mūdatis: id catini Græce πινακός dicit. cui apud Matthæum cap. uigesimotertio παραψιδος paropsidis respondet. Vnde satis liquet, πινακὰ καὶ παραψιδὰ idem pollere. Cætera quæ hic traduntur, ex Matthæi loco supra designato, satis aperta sunt. Deinde Marcus meminit de reditu apostolorum, ex numero 29. missorū ad euāgelizandum regnum dei, & conferenda beneficia sanitatū, subdens. ¶ Et cōuenientes apostoli ad IESVM, renunciauerūt ei omnia quæ egerāt, & docuerant. Et ait illis: Venite seorsum in desertū locum, & requiescite pusillū. Erāg

enim qui ueniebant & redibant multi, & nec spacium manducandi habebant. Et ascendentes in nauim, abierunt in desertum locum seorsum. Et uiderunt eos abeuntes, & cognouerunt multi: & pedestres de omnibus ciuitatibus cucurrerunt illuc, & praeuenerunt eos. Et exiens uidit turbam multam **I E S U S**, & misertus est super eos: quia erant sicut oues non habentes pastorem: & coepit illos docere multa. Et cum iam hora multa fieret, accesserunt discipuli eius, dicentes: Desertus est locus hic, & iam hora praeterijt. Dimitte illos, ut euntes in proximas uillas & uicos, emant sibi cibos quos manducent. Et respondens, ait illis: Date illis manducare. Et dixerunt ei: Euntes emamus ducentis denarijs panes, & dabimus illis manducare. Et dicit eis: Quot panes habetis? Ite & uidete. Et cum cognouissent, dicunt: Quinque, & duos pisces. Et praecipit illis, ut accumbere facerent omnes secundum cotubernia, super uiride foenum. Et discubuerunt in partes, per centenos & quinquagenos. Et acceptis quinque panibus & duobus piscibus, intuens in caelum benedixit & fregit panes, & dedit discipulis suis ut ponerent ante eos, & duos pisces diuisit omnibus. Et manducauerunt omnes & saturati sunt. Et sustulerunt reliquias fragmentorum duodecim cophinos plenos, & de piscibus. Erant autem qui manducauerunt, quinque milia uirorum. Et statim coegit discipulos suos ascendere nauim, ut praecederent eum trans fretum ad Bethsaidam, dum ipse dimitteret populum. ¶ Et hoc quoque tetigit Matthaeus capite decimo quarto, numeris 14.4.14.5. Addit tamen ad Matthaeum, quod ubi apostoli renuiciauerunt quae egerat, & quae docuerant, dominum eos abduxisse in desertum locum seorsum (quem Lucas eremum uocat Bethsaidam) ut fatigati ex itinere, parumper requiescere ac refici possent. Nam in eo loco, in quo repererant dominum, tanta erat turba uenientium, & redeuntium infirmorum & sanorum, ut non esset illis liberum, ne panem quidem sumere. Quod illos fatigatos alio abducebat ut quiescerent, subindicabat humanitatem in societate seruandam esse. Sed & in deserto maius diuinae potentiae signum illis ostendere, & apertius diuinitatem suam aperire uoluit: cum turbae eorum qui praeuenerant, uitalem alimoniam misertus praestitit. nam ubi eam doctrina pauit mente, mox cibo corporali pauit & corpore: in quo se ostendit eum esse, qui dat escam omni carni, & omni spiritui ac animae. Et cum hic dicitur: Et sustulerunt reliquias fragmentorum duodecim cophinos plenos, & ex duobus piscibus: per fragmenta, reliquias panum intelligimus, quia de his dictum est: Et fregit panes. de piscibus autem, quod diuisit omnibus: ergo impleuerunt duodecim cophinos fragmentis quinque panum, & diuisionibus partitionibusque duorum piscium, quod suo sermone intendit Marcus. Nihil etiam refert, quod hic Marcus dicat dominum coegisse discipulos, ut conscensa naui praecederent ipsum ad Bethsaidam, siue uersus Bethsaidam, quod idem est: & Ioanes uideatur dicere ad Capharnaum. Nam Bethsaidam & Capharnaum sunt ex eadem parte lacus Genesareth: sed Bethsaidam est ore maris uicinior: Capharnaum autem paulo remotior. Et proinde idem est, nauigare uersus Bethsaidam & Capharnaum. Porro horum omnium eadem est intelligentia, quae & in Matthaeo cap. decimo quarto dicta est. Narrato hoc manifestationis diuinae prouidentiae domini signo: transijt Marcus ad narrandum quo pacto dominus cum solus remansisset in terra post factam in monte orationem, sic super mare atque super solidam terram facris ambulauerit plantis, dicens. ¶ Et cum dimisisset eos, abiit in montem orare. Et cum sero esset, erat nauis in medio mari, & ipse solus in terra. Et uidit eos laborantes in remigando (erat enim uentus contrarius eis) & circa quartam uigiliam noctis uenit ad eos ambulans supra mare, & uolebat praeterire eos. At illi ut uiderunt eum ambulans supra mare, putauerunt phantasma esse, & exclamauerunt. Omnes enim uiderunt eum, & conturbati sunt. Et statim locutus est cum eis, & dicit eis: Confidite, ego sum, nolite timere. Et ascendit ad illos in nauim, & cessauit uentus. Et plus magis intra se stupebant. Non enim intellexerunt

Luc. 9.

33

intellegerunt de panibus: erat enim cor eorum obcæcatum. ¶ Pauca hic habet Marcus, quæ non habeat Matthæus ca. 14. numero centesimo quadagesimosexto: neque alia hic quàm quæ illic habetur, expositio requirēda est. Addit tamen, quod uidit eos laborantes in remigando. Quod si ad spiritum eius referatur, nihil non uidebat, nec illi quicquā occultum esse poterat: ut qui præsens omnibus, & si occultus, semper erat: quod est diuinitatis proprium. Posset autem & id ad corpus referri, nisi noctis obstiteret caligo, dicente Ioanne: Et tenebræ iam factæ erant. Nam in monte erat, ex quo nauis (quæ ex Ioanne cōtrario, & reluctante uento, nō ultra triginta stadia processerat) poterat conspici. Addit præterea quod dominus ascendit in nauim, & cessauit uentus, & ex Ioanne illico deducti fuerunt in portum, ad quem cōtendebant. Et ipsi ualde stupremodum stupebant: nō enim intellexerunt de panibus, quia cor eorum erat obcæcatum. Nam si per ostentum panum eius diuinitatem intellexissent, nihil illis admirationi esse debuisset: quod siccis uestigijs ambularet super aquas, quod nauis illico ac repente in petita statione constitisset, quod subito impetus uenti cessasset, & tranquillū ac quietum stetit mare. Quæ autem sit terra, ad quam trās fretauerunt, subdit Marcus, dicens. ¶ Et cum transfretassent, uenerunt in terram Genezaret, & applicuerūt. Ioan. 6.

Cūq; egressi essent de nauī, cōtinuò cognouerūt eū, & percurrētes uniuersam regionē illam, cōeperūt in grabbatis eos, qui se male habebāt, circumferre, ubi audiebant eū esse. Et quocūq; introibat in uicos, uel in uillas, aut ciuitates, in plateis ponebant infirmos, & deprecabantur eum, ut uel simbriam uestimenti eius tangerent: & quotquot tangebant eum, salui fiebant. ¶ Et cum transfretassent (inquit) uenerunt in terram Genezaret. Et Ioannes: Et statim fuerūt ad terram, ad quam ibant, de qua prius dixerat. Et cum ascendissent nauim, ἡ γαλιλαία, id est ueniebant trans fretū in Capharnaum. Vnde intelligitur totam illam oram, ubi sunt Bethsaida & Capharnaum, dici Genezaret, & Genezaritidem regionem. Cui sententiæ Hieronymus in ijs, quæ de locis Hebraicis reliquit, nequaquā dissentit: Capharnaum, inquit, iuxta stagnum Genezaret, usq; hodie oppidum in Galilæa gentium situm. Et de Bethsaida similem habet sententiam. Et ubi dominus descendit de nauī, cōtinuò incolæ agnouerunt eum, & cucurrerunt per totam regionem, qui id nunciarunt. Et ex tota illa regione uenerunt: partim, ut corpore sanarentur: partim, ut mente (ut & Matthæi capite decimoquarto, numero. 147. dictum est) deprecantes, ut uel limbum summæ uestis eius tangerent: & quotquot contigerunt, salui facti sunt. Adeò bonum est uestimenta CHRISTI tangere, & in odorem uestimentorum eius currere: qui indutus est decore & fortitudine, & præcinctus est uirtute, & missus in salutem omnium ab æterno patre. Cui cum ipso & spiritu sancto cōmunis honor, potestas, & gloria in oīa seculorū secula. Amē.

C A P V T S E P T I M V M.

5 **E**T conueniunt ad eum Pharisei, & quidam de Scribis, uenientes ab Hierosolymis. Et cum uidissent quosdam ex discipulis eius communibus manibus, id est non lotis, māducare panes, uituperauerūt. Pharisei enim & omnes Iudæi, nisi crebro lauerint manus, non manducāt, tenentes traditionem seniorum. Et à foro uenientes, nisi baptizentur, non comedunt. Et alia multa sunt, quæ tradita sunt illis seruare, baptismata calicum, & urceorum, & aramentorum, & lectorum. Et interrogabant eum Pharisei & Scribæ: Quare discipuli tui non ambulant iuxta traditionē seniorum, sed com-
10 munibus manibus manducant panem? At ille respondens, dixit eis: Bene